

مقاله پژوهشی

ارزیابی و اولویت‌بندی شاخص‌های گردشگری شهری مؤثر بر بازآفرینی گذرهای تاریخی از دیدگاه گردشگران (مطالعه موردی: گذر کوی افشار در بافت تاریخی شیراز)

سیده غزل سجادی^{۱*}، مسعود علیمردانی^۱، محمدرضا مهربانی گلزار^۲

۱. گروه شهرسازی، دانشکده مهندسی معماری و شهرسازی، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، تهران، ایران
۲. گروه معماری منظر، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۱/۰۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۱/۲۵ تاریخ قرارگیری روی سایت: ۱۴۰۵/۰۲/۰۱

چکیده بافت‌های تاریخی شهرهای ایران در دهه‌های اخیر تحت تأثیر تحولات اجتماعی، اقتصادی و کالبدی، رونق و کارایی خود را از دست داده و روبه‌زوال نهاده‌اند. بافت تاریخی شیراز نیز با وجود ظرفیت‌های ارزشمند تاریخی و فرهنگی، امروزه با کاهش جمعیت بومی، ناامنی و رکود فعالیت‌های شهری مواجه است. در سال‌های اخیر، بازآفرینی شهری به‌عنوان رویکردی نوین در مواجهه با مسائل بافت‌های تاریخی مطرح شده و بهره‌گیری از ظرفیت‌های گردشگری شهری می‌تواند به‌عنوان راهکاری مؤثر در احیا و ارتقای کیفیت این فضاها مد نظر قرار گیرد. هدف پژوهش، شناسایی و اولویت‌بندی شاخص‌های گردشگری شهری مؤثر بر بازآفرینی گذرهای تاریخی از دیدگاه گردشگران است. این پژوهش از نظر ماهیت، کاربردی و از نظر روش، توصیفی-تحلیلی است. در گام نخست، با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی، شاخص‌های مؤثر شناسایی شد. سپس برای اولویت‌بندی این شاخص‌ها از منظر گردشگران، داده‌های میدانی از طریق پرسش‌نامه گردآوری و با استفاده از نرم‌افزار SPSS تحلیل گردید. یافته‌ها نشان می‌دهد شاخص‌های «خرده‌فروشی» و «ارائه فرهنگ و آیین‌ها» با میانگین رتبه یکسان، بیشترین اهمیت را در بازآفرینی گذرهای تاریخی دارند. پس از آن، شاخص «رویدادها و نمایشگاه‌ها» در رتبه سوم قرار گرفته و بر اهمیت بعد زمان‌مند در احیای فضاهای تاریخی تأکید می‌کند. شاخص‌های «توسعه زیرساخت‌ها و حمل‌ونقل»، «مکان‌های قابل بازدید»، «مکانات پذیرایی»، «کسب‌وکار و تجارت» و «مکانات آموزشی» در مراتب بعدی اهمیت قرار دارند. به‌طور کلی، نتایج حاکی از آن است که درک گردشگران از جذابیت گذرهای تاریخی، بیش از آنکه متکی بر مؤلفه‌های کالبدی یا خدماتی باشد، بر اصالت فرهنگی و تجربه زیسته استوار است.

واژگان کلیدی بازآفرینی شهری، گردشگری شهری، گذرهای تاریخی، گذر کوی افشار، بافت قدیمی شیراز.

مواجه شده‌اند. این تحولات موجب شده است بسیاری از این بافت‌ها دیگر پاسخ‌گوی نیازهای ساکنان خود نباشند و به تدریج دچار رکود و زوال شوند (حبیبی و همکاران، ۱۳۸۶). بافت‌های تاریخی به دلیل قدمت، ارزش‌های معماری و فرهنگی، موقعیت مناسب ارتباطی و حضور عناصر مهم شهری از جمله بازارها، مساجد و فضاهای عمومی، جایگاه ویژه‌ای در ساختار فضایی و هویتی شهرها دارند. باین حال، این بافت‌ها در طول زمان و در پی تحولات اجتماعی، اقتصادی و کالبدی،

مقدمه توسعه سریع شهرنشینی در دهه‌های اخیر تأثیرات قابل توجهی بر ساختار و کارکرد بافت‌های قدیمی و تاریخی شهرها بر جای گذاشته است. هسته‌های تاریخی شهرها که در گذشته متناسب با شرایط اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی زمان شکل گرفته و نظام فضایی و عملکردی منسجمی داشته‌اند، امروزه در بسیاری از موارد با مشکلاتی نظیر فرسودگی کالبدی، کاهش کارایی عملکردی و افت کیفیت محیطی

* نویسنده مسئول: ghazalsajadi5@gmail.com، ۰۹۱۷۳۴۰۸۱۷۸

کوی افشار یکی از معدود گذرهای تاریخی شهر شیراز است که ساختار کالبدی و تداوم فضایی آن تا حد زیادی حفظ شده و این ویژگی از یک سو فرصتی ارزشمند برای حفاظت از هویت تاریخی بافت محسوب می‌شود و از سوی دیگر، با توجه به نیازهای جدید شهری و ضرورت ارتقای ایمنی، امنیت و کیفیت محیطی، نیازمند توجه و برنامه‌ریزی مناسب است. براین اساس، بهره‌گیری از ظرفیت‌های گردشگری شهری می‌تواند به‌عنوان یکی از راهکارهای مؤثر در بازآفرینی این گذرهای تاریخی مورد توجه قرار گیرد. در همین راستا، شناخت شاخص‌ها و مؤلفه‌هایی که از دیدگاه گردشگران در جذب و حضور آن‌ها در گذرهای تاریخی مؤثر است، اهمیت زیادی در برنامه‌ریزی و مدیریت این فضاها دارد. از این رو، این پژوهش در پی پاسخ‌گویی به این پرسش‌هاست که چه شاخص‌هایی در حوزه گردشگری شهری می‌توانند در بازآفرینی گذرهای تاریخی مؤثر باشند و اولویت اهمیت این شاخص‌ها از دیدگاه گردشگران بافت‌های تاریخی چگونه است؟ بستر انجام این پژوهش، گذر کوی افشار واقع در بافت تاریخی شهر شیراز است. این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت، توصیفی-تحلیلی است. برای پاسخ به پرسش‌های پژوهش، ابتدا با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای، شاخص‌های گردشگری استخراج گردید و سپس با استفاده از ابزار پرسش‌نامه طیفی و رتبه‌ای در محدوده گذر کوی افشار، دیدگاه گردشگران جمع‌آوری شد. تحلیل داده‌ها در دو سطح کیفی (تحلیل محتوای متون) و کمی (آزمون‌های ناپارامتری فریدمن در محیط SPSS) انجام شده است تا اولویت‌بندی و هم‌بستگی میان شاخص‌ها تبیین گردد.

پیشینه پژوهش

در سال‌های اخیر، گردشگری شهری به‌عنوان یکی از ابزارهای مهم در احیا و بازآفرینی بافت‌های تاریخی مورد توجه برنامه‌ریزان شهری و پژوهشگران قرار گرفته است. بافت‌های تاریخی به‌دلیل داشتن ارزش‌های فرهنگی، کالبدی و هویتی، ظرفیت بالایی برای جذب گردشگران دارند و می‌توانند نقش مؤثری در رونق اقتصادی و اجتماعی شهرها ایفا کنند. در این میان، گذرهای تاریخی به‌عنوان عناصر ساختاری مهم در بافت‌های قدیمی، علاوه‌بر نقش ارتباطی، دارای کارکردهای اجتماعی، فرهنگی و گردشگری نیز هستند و بازآفرینی آن‌ها می‌تواند به ارتقای کیفیت فضاها شهری و افزایش جذابیت گردشگری منجر شود. پژوهش‌های متعددی به بررسی نقش گردشگری در احیای بافت‌های تاریخی پرداخته‌اند. به‌عنوان نمونه امین‌زاده و دادرسی (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان «بازآفرینی فرهنگ‌مدار در بافت تاریخی قزوین با تأکید بر گردشگری شهری» به بررسی نقش گردشگری در

با کاستی‌هایی در جنبه‌های گوناگون عملکردی، اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست‌محیطی روبه‌رو شده‌اند. پیامدهای ناشی از این تحولات و تأثیر آن‌ها بر عرصه‌های مختلف شهری، موجب شده است توجه به بافت‌های قدیمی و فرسوده و رفع ناپایداری‌های موجود در آن‌ها به یکی از مسائل مهم و اساسی شهرها تبدیل شود. به همین سبب، نهادها و سازمان‌های مسئول به‌سمت برنامه‌ریزی برای سامان‌دهی و احیای این بافت‌ها سوق پیدا کرده‌اند و ضرورت مداخله در این محدوده‌ها طی دوره‌های زمانی مختلف مورد تأکید قرار گرفته است (بناری و همکاران، ۱۳۹۷). در این راستا، رویکرد بازآفرینی شهری به‌عنوان یکی از رویکردهای نوظهور برای مواجهه با چالش‌های موجود در بافت‌های تاریخی و فرسوده مطرح شده است. این رویکرد با تأکید بر احیای هم‌زمان جنبه‌های کالبدی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی فضاها شهری می‌کوشد ضمن صیانت از ارزش‌های تاریخی و عناصر هویت‌بخش، زمینه‌های پویایی و حیات دوباره این بافت‌ها را فراهم آورد. از سوی دیگر، این بافت‌ها به‌سبب برخورداری از پیشینه تاریخی، بناها و فضاهای ارزشمند و غنای فرهنگی همواره یکی از مقاصد مهم گردشگری داخلی و خارجی بوده‌اند و ظرفیت بالایی برای جذب گردشگر، ایجاد اشتغال، تقویت رونق اقتصادی و انتقال فرهنگ ملی و محلی به دیگر کشورها دارند. همچنین، از دهه ۱۹۹۰ گردشگری به‌عنوان یک حوزه مطالعاتی برجسته مطرح شده و بخش قابل توجهی از پژوهش‌های جهانی، به‌ویژه در قالب گردشگری شهری، به بررسی ابعاد مختلف آن اختصاص یافته است (Pearce, 2001).

بافت تاریخی شیراز یکی از مترکم‌ترین مجموعه‌های تاریخی در میان شهرهای ایران است که طی قرن‌ها شکل گرفته و در دوره‌های مختلف تاریخی با شرایط زندگی زمان خود سازگار شده است. با این حال، در دوره معاصر مداخلات پراکنده و تغییرات کالبدی نامتجانس در این بافت صورت گرفته که در بسیاری از موارد با ساختار سنتی و همسایگی‌های قدیمی آن هم‌خوانی ندارد. همچنین با گسترش امکانات و خدمات شهری در سایر نقاط شهر، بخشی از ساکنان بومی به تدریج این محدوده را ترک کرده و مهاجران جایگزین آن‌ها شده‌اند؛ امری که در نهایت به شکل‌گیری بافت اجتماعی ناهمگون و کاهش حس تعلق به محیط انجامیده است. در گذشته ساختار بافت قدیم شیراز متشکل از گذرهای متعددی بود که علاوه‌بر ایفای نقش ارتباطی میان عناصر اصلی شهر و مراکز محلات، به‌عنوان فضاهایی سرزنده و پویا در حیات اجتماعی شهر عمل می‌کردند. با این وجود، در نتیجه مداخلات کالبدی دوره معاصر، بسیاری از این گذرهای تاریخی از بین رفته و پیوستگی شبکه معابر سنتی دچار گسست شده است. گذر

ایفا کند. عقل‌آرا و همکاران (Aghlara et al., 2024) در پژوهشی مرتبط، ارزیابی نقش بازآفرینی شهری در توسعه گردشگری میراث‌فرهنگی در بافت تاریخی شهر تبریز را ارزیابی کرد. این پژوهش با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و با بهره‌گیری از شاخص‌هایی نظیر حفاظت از میراث تاریخی، بهبود کیفیت محیط شهری، تقویت فعالیت‌های اقتصادی و افزایش جذابیت گردشگری انجام شد. نتایج نشان داد اجرای برنامه‌های بازآفرینی شهری در بافت‌های تاریخی می‌تواند به ارتقای کیفیت فضایی، تقویت هویت تاریخی شهر و توسعه زیرساخت‌های گردشگری منجر شود. همچنین یافته‌ها بیانگر آن است که مشارکت مدیریت شهری، ساکنان محلی و سرمایه‌گذاران گردشگری نقش مهمی در موفقیت فرایند بازآفرینی و توسعه گردشگری در بافت‌های تاریخی دارد. در پژوهشی دیگر، قادری دهکردی و ندایی طوسی (۱۴۰۳) به بررسی بازآفرینی پایدار شهری با رویکرد مبتنی بر میراث‌فرهنگی در شهر شیراز پرداختند. هدف اصلی این پژوهش تحلیل نقش میراث‌فرهنگی در احیای بافت‌های تاریخی و ارتقای پایداری شهری بود. روش تحقیق مبتنی بر تحلیل شاخص‌هایی همچون حفاظت از میراث تاریخی، کیفیت محیط شهری، مشارکت اجتماعی، فعالیت‌های اقتصادی و توسعه گردشگری بود. نتایج پژوهش نشان داد بهره‌گیری از ظرفیت‌های میراث‌فرهنگی می‌تواند موجب تقویت هویت شهری، افزایش جذابیت گردشگری، رونق اقتصادی و بهبود کیفیت زندگی در بافت‌های تاریخی شود. همچنین پژوهش تأکید می‌کند برنامه‌های بازآفرینی در شیراز باید با رویکرد حفاظت از ارزش‌های تاریخی و توسعه گردشگری پایدار طراحی شوند تا بتوانند نقش مؤثری در احیای بافت تاریخی شهر ایفا کنند. با وجود انجام مطالعات مختلف در زمینه گردشگری شهری و بازآفرینی بافت‌های تاریخی، اغلب این پژوهش‌ها به بررسی کلی بافت‌های تاریخی یا تحلیل سیاست‌ها و برنامه‌های بازآفرینی پرداخته‌اند. تعدادی از آن‌ها تأکید بر روش‌های ارائه راهبردها و تحلیل ظرفیت‌های فرهنگی و تاریخی دارند و دیدگاه ساکنان محلی را در ارزیابی راهکارها و شاخص‌ها مد نظر قرار داده‌اند. از این‌رو، این پژوهش تلاش می‌کند شاخص‌های گردشگری که در بازآفرینی شهری مؤثر هستند را شناسایی کند و آن‌ها را در زمینه بازآفرینی گذرهای تاریخی شهر شیراز استفاده کند. سپس با استفاده از دیدگاه گردشگران این شاخص‌ها اولویت‌بندی خواهند شد؛ تا در نهایت به ارائه چهارچوبی برای ارتقای کیفیت فضاهای تاریخی و تقویت نقش گردشگری در بازآفرینی بافت تاریخی شیراز بی‌انجامد.

فرایند بازآفرینی بافت‌های تاریخی پرداختند. در این پژوهش با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی، ظرفیت‌های فرهنگی و تاریخی بافت قزوین به‌عنوان عاملی مؤثر در توسعه گردشگری شهری تحلیل شد. نتایج پژوهش نشان داد تقویت هویت فرهنگی، حفظ میراث تاریخی، ارتقای کیفیت فضاهای شهری و ایجاد فعالیت‌های فرهنگی و گردشگری می‌تواند نقش مهمی در احیا و پویایی مجدد بافت‌های تاریخی داشته باشد. همچنین این پژوهش تأکید می‌کند توسعه گردشگری فرهنگ‌محور علاوه بر حفاظت از ارزش‌های تاریخی، می‌تواند به رونق اقتصادی، افزایش حضور گردشگران و ارتقای سرزندگی فضاهای شهری در بافت‌های تاریخی منجر شود. در پژوهشی دیگر با عنوان «تحلیلی بر گردشگری شهری در بازآفرینی بافت‌های تاریخی از دیدگاه ساکنین محلی با بهره‌گیری از روش تحلیل عاملی (نمونه موردی: شهر شیراز)»، محققان به بررسی نقش گردشگری شهری در فرایند بازآفرینی بافت‌های تاریخی پرداخته‌اند. این پژوهش با رویکرد توصیفی-تحلیلی و با استفاده از پرسش‌نامه و تحلیل عاملی، دیدگاه ساکنان محلی نسبت به تأثیر گردشگری بر احیای بافت تاریخی شیراز را ارزیابی کرده است. نتایج مطالعه نشان می‌دهد توسعه فعالیت‌های گردشگری می‌تواند به بهبود وضعیت اقتصادی، افزایش سرزندگی فضاهای شهری، تقویت هویت تاریخی و ارتقای کیفیت محیطی در بافت‌های تاریخی منجر شود. همچنین یافته‌ها بیانگر آن است که مشارکت جامعه محلی و برنامه‌ریزی مناسب گردشگری از عوامل کلیدی در موفقیت فرایند بازآفرینی بافت‌های تاریخی محسوب می‌شود (Karimizadeh et al., 2019). همچنین رضایی (Rezaei et al., 2020) در پژوهش خود به بررسی تأثیر بازآفرینی شهری مبتنی بر گردشگری در بخش تاریخی شهر تهران پرداختند. هدف اصلی این مطالعه، تحلیل تأثیر توسعه گردشگری شهری بر احیای بافت تاریخی تهران طی حدود ۱۵ سال اخیر است. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی بوده و داده‌ها از طریق مشاهده میدانی، گفت‌وگو با متخصصان و بررسی برنامه‌ها و طرح‌های شهری جمع‌آوری شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد توسعه گردشگری شهری موجب افزایش توجه به حفاظت میراث تاریخی، بهسازی فضاهای شهری، احیای جاذبه‌های تاریخی و رونق فعالیت‌های اقتصادی در محدوده تاریخی شهر شده است. همچنین گردشگری به‌عنوان محرکی برای نوسازی فضاهای فرسوده، افزایش سرمایه‌گذاری و تقویت هویت تاریخی شهر معرفی شده است. در نهایت پژوهش پیشنهاد می‌کند برنامه‌ریزی گردشگری باید به‌صورت هدفمند در سیاست‌های بازآفرینی شهری مورد توجه قرار گیرد تا بتواند نقش مؤثری در احیای بافت‌های تاریخی

مبانی نظری

• بازآفرینی شهری

برای تحلیل فرایند بازآفرینی بافت‌های تاریخی شهری لازم است ابتدا مشخص شود منظور از واژه بازآفرینی چیست؟ و چگونه می‌توان آن را در زمینه‌ای خاص به کار برد. کرکماز و بابلان (Korkmaz & Balaban, 2020) معتقد هستند این اصطلاح می‌تواند به مقیاس ساختمانی، مقیاس شهری و حتی مقیاس سرزمینی اشاره داشته باشد. در این مطالعه تمرکز بر مقیاس شهری است مقیاسی که برای آن تعاریف گوناگونی وجود دارد و این تنوع به دلیل دیدگاه‌ها و رویکردهای متفاوت پژوهشگران است (Mirzakhani et al., 2021). رابرتز و سایک (Roberts & Sykes, 2000)، بازآفرینی شهری را این‌گونه توصیف می‌کنند: «بازآفرینی شهری فرایندی جامع و یکپارچه از رویکردها و اقدامات است که باهدف رفع مشکلات موجود در نواحی هدف انجام می‌شود و در نهایت به بهبود و ارتقای شرایط اقتصادی، کالبدی، اجتماعی و محیطی منجر خواهد شد». در رویکرد بازآفرینی شهری، توسعه شهری به معنای گسترش کمی ساختارهای کالبدی شهر برای اسکان جمعیت و ارتقای کیفیت زندگی، در قالب انواع برنامه‌ها و طرح‌های توسعه شهری تحقق می‌یابد. بازآفرینی در واقع به ایجاد یک سازمان فضایی تازه اشاره دارد که براساس شرایط جدید و ویژگی‌های نوظهور شکل می‌گیرد و این سازمان جدید می‌تواند به تعریف دوباره روابط گذشته یا موجود شهری، یا شکل‌دهی به روابط جدید منجر شود (Nourian & Ariana, 2012). به‌طور کلی، بازآفرینی شهری فرایندی است که به خلق فضایی شهری نو منجر می‌شود، بدون آنکه ویژگی‌های بنیادین کالبدی و عملکردی فضاهای موجود را نادیده بگیرد. در این فرایند، فضاهای تازه‌ای پدید می‌آیند که درعین داشتن شباهت‌های اصلی با ساختار قبلی، تفاوت‌هایی اساسی در معنا، کارکرد و سازمان فضایی نشان می‌دهند. نتیجه این تحول، شکل‌گیری سازمان فضایی جدیدی است که با شرایط روز و نیازهای معاصر هماهنگ بوده و نقشی مؤثر در ایجاد شبکه‌های جدید شهری یا بازتعریف روابط کهن و موجود ایفا می‌کند (حبیبی و مقصودی، ۱۳۸۱).

• گردشگری شهری

سازمان جهانی گردشگری ایالات متحده، گردشگری را چنین تعریف می‌کند: «گردشگری پدیده‌ای اجتماعی-اقتصادی است که از جابه‌جایی افرادی ناشی می‌شود که برای مدت زمانی کمتر از یک سال و خارج از محیط زندگی معمول خود، باهدف تفریح، تجارت یا سایر مقاصد که به فعالیت‌های شغلی در مقصد ارتباطی ندارد، سفر می‌کنند». این تعریف، ابعاد کلیدی گردشگری از جمله ماهیت آن، مدت

اقامت، نوع فعالیت‌ها و گروه‌های درگیر در این فرایند را به‌روشنی تبیین می‌کند (Evrims Uysal, 2015). همچنین صاحب‌نظران حوزه گردشگری در سطح بین‌الملل، گونه‌های مختلف گردشگری را براساس نوع فضا به چهار گروه اصلی تقسیم کرده‌اند: فضای روستایی یا گردشگری سبز، فضای کوهستانی ویژه فعالیت‌های ورزشی و کوهنوردی، فضای ساحلی با ویژگی‌های خاص مرتبط با محیط ساحل و فضای شهری. از این میان، گردشگری شهری به‌سبب نقش محوری شهرها در نظام اجتماعی و اقتصادی معاصر، پرطرفدارترین نوع گردشگری به شمار می‌رود. توسعه فضاهای شهری مناسب، بازسازی فضاهای متروکه و احیای ابعاد تاریخی و فرهنگی شهر از پیامدهای مهم گسترش گردشگری شهری است. فضاهای شهری اشاره‌شده در این تعریف را می‌توان به دو دسته کلی تقسیم کرد: الف) فضاهای مدرن نظیر پارک‌ها، مراکز خرید جدید، فرهنگ‌سراها، میادین و پلازاها ب) فضاهای سنتی مانند بازارها، امامزاده‌ها، گورستان‌ها، باغ‌ها، مساجد و سایر بناهای تاریخی. از طرفی دیدگاه کالبدی تأثیر گردشگری بر شهر را در دو محور عمده بررسی می‌کند: محور اول توسعه و ایجاد فضاهای مدرن و جذاب و محور دوم احیا و بازسازی بافت‌ها و فضاهای تاریخی (Anvari & Nassaj, 2008). در این پژوهش، تمرکز بر گردشگری در فضاهای تاریخی است؛ نوعی از گردشگری که به‌طور مستقیم در بازآفرینی بافت‌های تاریخی و احیای فضاهای کهن شهری نقش‌آفرین است. گردشگری شهری پدیده‌ای چندبعدی است که تنها به مقصد سفر محدود نمی‌شود، بلکه مجموعه‌ای از فعالیت‌ها شامل بازدید از آثار تاریخی و معماری، مشارکت در رویدادهای فرهنگی و هنری (فستیوال‌ها، کنسرت‌ها، نمایشگاه‌ها) و تجربه سبک‌های گوناگون زندگی شهری را در بر می‌گیرد (Evrims Uysal, 2015). نواحی شهری به‌دلیل داشتن مجموعه‌ای گسترده از جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی، معمولاً طیفی متنوع از نقاط دیدنی همچون موزه‌ها، بناهای یادبود و محوطه‌ها یا بناهای تاریخی دارند که هر یک می‌توانند به‌عنوان مقاصد مهم گردشگری مطرح شوند. از این رو، شهرها به‌طور معمول توان بالایی در جذب حجم قابل توجهی از گردشگران دارند (Hall & Page, 2001).

در روند توسعه گردشگری شهری، مقاصد گردشگری و نحوه توسعه آن‌ها جایگاه ویژه‌ای دارند، به‌گونه‌ای که می‌توان آن‌ها را از مهم‌ترین سرمایه‌های صنعت گردشگری دانست. در همین راستا، توسعه مقاصد گردشگری شهری در چهارچوب برنامه‌ریزی گردشگری و در قالب سیاست‌ها و برنامه‌های کلان و ملی می‌تواند زمینه‌دستیابی هرچه بیشتر به اهداف این حوزه را فراهم سازد. برنامه‌ریزی مقاصد گردشگری به فرایند برنامه‌ریزی برای مکان‌هایی اطلاق

ثانویه گردشگری طبقه‌بندی می‌شوند اما همچنان سهم قابل توجهی در صنعت گردشگری دارند، زیرا گردشگران بخش زیادی از زمان و هزینه خود را صرف خرید و صرف غذا در این فضاها می‌کنند. (د) حاشیه‌های آبی: فضاهای آبی شهری (اعم از رودخانه‌ها، سواحل، دریاچه‌ها یا اسکله‌ها) همواره به دلیل نقش حیاتی و جذابیت ذاتی خود، محل توجه و جذب مردم بوده‌اند. در برخی شهرها، بیش از ۵۰ درصد گردشگرانی که از این نوع فضاها بازدید می‌کنند، اقامت شبانه دارند که نشان‌دهنده جایگاه مهم این نوع جاذبه‌ها در گردشگری شهری است.

• بازآفرینی از طریق گردشگری

در بسیاری از موارد، به گردشگری شهری به دلیل برخورداری از فضاها و بسترهای مناسب برای عرضه منابع جدید گردشگری، همچون جاذبه‌ها و پهنه‌های میراث فرهنگی، به‌عنوان ظرفیتی مؤثر برای بازآفرینی این‌گونه نواحی توجه شده است. در پی این رویکرد، در شمار زیادی از مراکز شهری، توسعه جاذبه‌ها و تأسیسات گردشگری به‌منظور حمایت از فرایند بازآفرینی شهری گسترش یافته و گردشگری به‌عنوان یکی از ابزارهای اصلی مداخله و بازآفرینی شهری به کار گرفته شده است (Law, 1993). علاوه بر این، گردشگری اغلب برای تقویت بازآفرینی اقتصادی در شهرها استفاده شده است، زیرا به‌عنوان صنعتی در حال گسترش شناخته می‌شود و در نتیجه، توان بالقوه‌ای برای ایجاد فرصت‌های شغلی گسترده و متنوع به همراه دارد (Shaw & Williams, 1991). گردشگری همچنین از این جهت ارزشمند است که می‌تواند به احیا، نوسازی و تجدید حیات بناهای موجود در نواحی شهری کمک کند. بسیاری از ساختمان‌های تاریخی و واجد ارزش میراث فرهنگی قابلیت آن را دارند که برای کاربری‌های جدیدی همچون فضاهای اقامتی و پذیرایی، فعالیت‌های تجاری، خرده‌فروشی، خدمات سرگرمی و کاربری‌های فرهنگی بازسازی و توان‌بخشی شوند. در واقع، در بخش‌های مرکزی شهر که تمرکز بناهای تاریخی بیشتر است، این سازه‌ها می‌توانند نقش مهمی در تأمین فضاهای مناسب برای کاربری‌های جدید ایفا کنند. از این‌رو، گردشگری قادر است به‌عنوان محرکی برای پیداکردن کارکردهای تازه در بناهای رهاشده عمل کرده و در بهبود کیفیت محیط شهری مؤثر باشد. افزون بر این، روند احیای بناهای تاریخی معمولاً تغییرات قابل توجهی را در بافت شهری ایجاد کرده و به ارتقای زیرساخت‌ها و بهبود خدمات حمل‌ونقل در نواحی مرکزی شهر نیز منجر می‌شود (Nourian & Fallahzadeh, 2015). پژوهشگران در مورد گردشگری بازآفرینی‌کننده بیان کرده است که هدف اصلی گردشگری این نیست که خود گردشگری را حفظ کند یا

می‌شود که جاذبه‌ها، امکانات، زیرساخت‌ها و نیروی انسانی لازم برای جذب گردشگران را داشته باشند (Gunn, 1994). از سوی دیگر، انتخاب یک مکان به‌عنوان مقصد گردشگری مستلزم توجه به عوامل متعددی است؛ به‌طوری‌که از دیدگاه گی (Gee, 2003)، مهم‌ترین این عوامل شامل جذابیت مقصد، سهولت دسترسی، وجود سیستم‌های حمل‌ونقل مناسب و میزان استقبال گردشگران و جمعیت ساکن در آن منطقه است.

شناخت مؤلفه‌ها و عناصر اساسی گردشگری می‌تواند در درک بهتر مفهوم گردشگری شهری مؤثر باشد. این عناصر به‌طور کلی در چند دسته قابل بررسی هستند. عناصر اولیه گردشگری شامل فعالیت‌ها و جاذبه‌هایی است که نقش اصلی در جذب گردشگران دارند؛ از جمله فعالیت‌های فرهنگی و هنری مانند تئاتر، سینما و برگزاری نمایشگاه‌ها و همچنین مکان‌های دیدنی نظیر بوستان‌ها، آثار و بناهای تاریخی، موزه‌ها و جلوه‌های طبیعی مانند آبشارها. در کنار این موارد، عناصر ثانویه گردشگری نیز قرار دارند که بیشتر به خدمات پشتیبان مرتبط هستند؛ از جمله محل‌های اقامت مانند مهمان‌سراها، مراکز خرید، بازارها، فروشگاه‌ها و مراکز عرضه غذا. افزون بر این، برخی خدمات و امکانات تکمیلی نظیر ارائه اطلاعات گردشگری، خدمات موجود در بوستان‌ها، نقشه‌های راهنما و مراکز اطلاع‌رسانی برای هدایت گردشگران نیز از دیگر اجزای مهم و تأثیرگذار در ساختار گردشگری هستند (موحد، ۱۳۸۶). بادر و همکارانش (Bader et al., 2016) عناصر کلیدی مؤثر در شکل‌گیری فضاهای مطلوب برای گردشگران را در چند گروه اصلی دسته‌بندی کرده‌اند: الف) مناطق تاریخی: این نواحی شامل نشانه‌ها و یادگارهای تاریخی، ساختمان‌ها، چشم‌اندازهای خیابانی، محلات قدیمی و عناصر شاخصی هستند که بر هویت محلی تأکید دارند. چنین فضاهایی معمولاً پیاده‌محور بوده و ترکیبی از جذابیت، مطلوبیت و دسترسی آسان را ارائه می‌دهند. وجود هتل‌ها و مراکز اقامتی مناسب، رستوران‌های باکیفیت، کافی‌شاپ‌ها، مراکز خرید، ویلاها، دفاتر کار لوکس، محوطه‌ها و سایت‌های باستانی، موزه‌ها، گالری‌های هنری، مراکز فرهنگی، تئاتر و سینما از مهم‌ترین دلایل جذابیت این مناطق برای گردشگران است. ب) فستیوال‌ها و رویدادها: این دسته از فعالیت‌ها به یکی از ابزارهای مؤثر برای توسعه سریع گردشگری تبدیل شده‌اند. فستیوال‌ها و رویدادها از نظر مقیاس تنوع بالایی دارند و می‌توانند از رویدادهای بزرگ بین‌المللی مانند نمایشگاه جهانی یا المپیک تا فستیوال‌های سالانه محلی، جشنواره‌های موسیقی یا برنامه‌های هنری نظیر گالری‌های شبانه را در بر گیرند. ج) امکانات خرید و غذاخوری: هر چند خرید و رستوران‌گردی به‌عنوان عناصر

اختصاص می‌یابد. سوم راهبرد مبتنی بر توسعه کارآفرینی کوچک و متوسط: این استراتژی بر تقویت فرهنگ کارآفرینی در مقیاس خرد و متوسط، تنوع‌بخشی به صنایع، گسترش گردشگری و فعالیت‌های مکمل آن تأکید دارد و می‌کوشد از طریق ایجاد انگیزه‌های فرهنگی، منابع مالی جایگزین را جذب کند. چهارم راهبرد مصرف‌محور مبتنی بر تخصیص فضای شهری: در این مدل، تمرکز اصلی بر پاسخ‌گویی به نیازها و ارتقای کیفیت زندگی جامعه محلی است، نه صرفاً جذب گردشگران. با وجود تفاوت‌های ساختاری، تمامی این راهبردها هدفی مشترک را دنبال می‌کنند و آن جذب جمعیت و فعالیت به یک محدوده هدف است. تحقق این هدف مستلزم بازآرایی بازار کار محلی و ایجاد دگرگونی‌های فرهنگی عمیق در هنجارهای مرتبط با اشتغال، شرایط کاری و شیوه‌های زندگی است. انتخاب هریک از این استراتژی‌ها باید با توجه به نقش تصمیم‌گیرندگان، مسائل و چالش‌های موجود، تجارب پیشین، ظرفیت‌های محلی و به‌ویژه گروه‌های مخاطب صورت گیرد. مدلیک (Medlik, 2003) مجموعه‌ای از نه عامل کلیدی مؤثر در توسعه و ترویج گردشگری شهری را معرفی کرده است. از دیدگاه او، عواملی همچون کیفیت محیط‌زیست شهری، وجود میراث تاریخی و فرهنگی، موزه‌ها، جاذبه‌های گردشگری و فعالیت‌ها و رویدادهای فرهنگی نقش مهمی در جذب گردشگران دارند. علاوه بر این، سطح قیمت‌ها، میزان امنیت، تنوع و کیفیت رستوران‌ها و کارآمدی سیستم حمل‌ونقل عمومی نیز از دیگر مؤلفه‌های اساسی است که می‌توانند در افزایش جذابیت شهرها به‌عنوان مقصد گردشگری تأثیرگذار باشند. در جدول ۱ شاخص‌های گردشگری شهری که در بازآفرینی فضاهای شهری تأثیرگذار هستند استخراج و دسته‌بندی گردیده است. در این پژوهش با استفاده از مبانی نظری مستخرج از منابع و اسناد مرتبط، مدل مفهومی نقش عوامل مؤثر در توسعه گردشگری در پیشبرد اهداف مرتبط با ابعاد مختلف بازآفرینی در بافت‌های تاریخی تهیه گردید که به‌عنوان چهارچوب پژوهش در ابعاد میدانی مورد استفاده قرار گرفت (تصویر ۱).

روش تحقیق

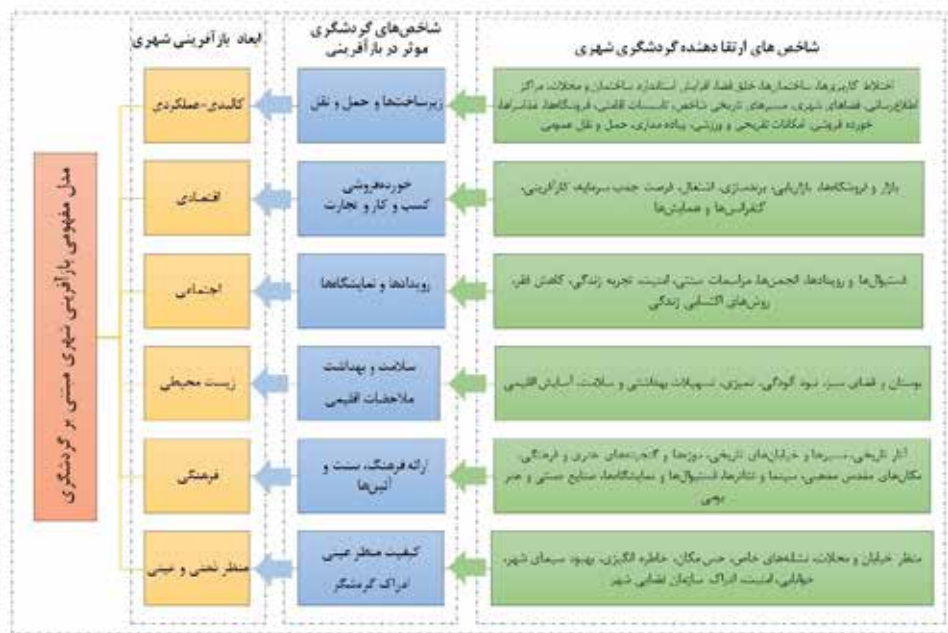
محدوده مطالعه‌شده در این پژوهش گذر تاریخی کوی افشار است که در بافت کهن شهر شیراز قرار دارد (تصویر ۲). بافت تاریخی شیراز از محلات متعدد تشکیل شده و گذر کوی افشار از میان دو محله سنگ‌سیاه و سردزک عبور می‌کند. این گذر با طولی در حدود ۲۸۰ متر، نقش یک محور ارتباطی مهم را ایفا کرده و حرم‌های مطهر شاه‌چراغ (ع) و سید تاج‌الدین غریب (ع) را به یکدیگر متصل می‌سازد. فضاهای موجود در گذر علی‌رغم وجود عناصر باارزشی

در خدمت رشد اقتصادی باشد، بلکه باید در جهت حفظ و بازآفرینی زندگی نقش آفرینی کند. این هدف گردشگری را به‌عنوان یک سیستم مشارکت‌کننده در نظر می‌گیرد که با دیگر نظام‌های اجتماعی-بوم‌شناختی در رابطه و تعامل است (Bellato et al., 2022). از سوی دیگر بازآفرینی شهری با تکیه بر توسعه گردشگری به‌عنوان یکی از راهکارهای مؤثر برای صیانت و نگهداری بافت‌های تاریخی و ارزشمند مطرح می‌شود. این رویکرد بر تداوم تاریخی، بهره‌برداری کارآمد از میراث فرهنگی و ارتقای استفاده از ظرفیت‌های تاریخی تأکید دارد و شرایط لازم برای به‌روز کردن و معاصر سازی بافت‌های کهن را در جهت تقویت صنعت گردشگری فراهم می‌سازد (Mahmoudi Pati, 2024).

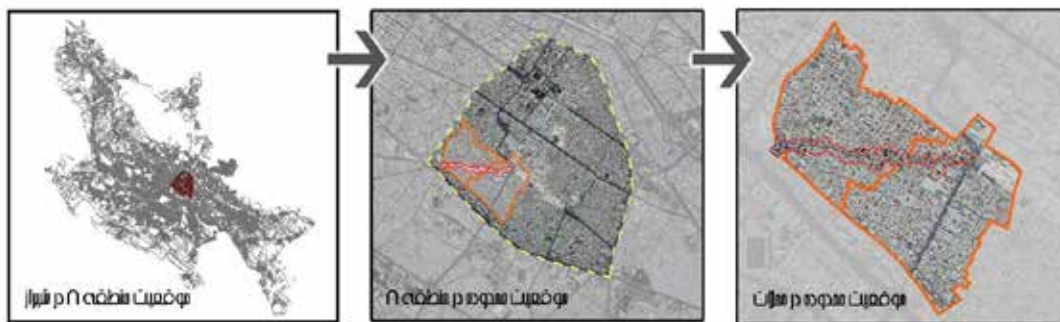
سواربروک (Swarbrooke, 2000) نوعی گونه‌شناسی در حوزه گردشگری و بازآفرینی شهری ارائه کرده است که در نتیجه آن، پنج رویکرد یا استراتژی اصلی برای بازآفرینی مبتنی بر گردشگری شناسایی می‌شود. این گونه‌شناسی شامل موارد زیر است: استراتژی‌هایی که بر گردشگری کسب‌وکار تمرکز دارند و جایگاه شهر را به‌عنوان مقصدی برای برگزاری کنفرانس‌ها و نمایشگاه‌ها تقویت می‌کنند؛ استراتژی‌هایی مبتنی بر برگزاری رویدادهای ویژه که قادرند در دوره‌های مختلف سال، گروه‌های متنوعی از گردشگران را جذب کنند؛ استراتژی‌هایی مبتنی بر گردشگری جاذبه‌ها که از طریق ایجاد یا توسعه جاذبه‌های جدید به دنبال افزایش ورود گردشگران هستند؛ استراتژی‌هایی که گردشگری خرده‌فروشی را محور قرار داده و بر نقش فروشگاه‌ها، خرید و فعالیت‌های سرگرمی در توسعه گردشگری تکیه دارند و در نهایت، استراتژی‌هایی مبتنی بر گردشگری فرهنگی که هدف آن‌ها ترویج و برجسته‌سازی جنبه‌های گوناگون فرهنگ عامه شهر است. میکولیک و پتريک (Mikulic & Petric, 2014) راهبردهای توسعه گردشگری در پیوند با بازآفرینی شهری را در چهار دسته اصلی تبیین کرده‌اند: اول راهبرد تولیدمحور مبتنی بر جذب شرکت‌های بزرگ: این رویکرد بر شکل‌گیری اقتصاد مقیاس بزرگ، استقرار صنایع تولیدی متنوع و توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل و تأسیسات متناسب با نیاز بنگاه‌های کلان تأکید دارد. در چهارچوب این مدل، با رونق فعالیت‌های تجاری، شمار گردشگران مرتبط با تجارت افزایش یافته و شهرها در ایجاد و تقویت جاذبه‌های جدید سرمایه‌گذاری می‌کنند. دوم راهبرد مصرف‌محور مبتنی بر صنایع خدماتی: در این الگو، توسعه بخش خدمات در اولویت قرار دارد و هدف آن افزایش تعداد گردشگران و خریداران، چه در میان ساکنان و چه بازدیدکنندگان است. همچنین فضاهای تولیدی متروک به کاربری‌های گردشگری و تفریحی نظیر مراکز سرگرمی، آموزشی، اقامتی، تجاری، خرید و مراکز اطلاع‌رسانی

جدول ۱. شاخص‌های گردشگری شهری تأثیرگذار بر بازآفرینی، مستخرج از مبانی نظری. مأخذ: نگارندگان.

ردیف	شاخص	نظریه پرداز
۱	مکان‌های دارای قابلیت بازدید گردشگری	Law, 1996; Swarbrook, 2000; Ashworth & Tunbridge, 2000; Hall & Page, 2001; Medlik, 2003; Hall & Page, 2006; Xie, 2006; Movahhed, 2007; Sharbatian, 2011; Mikulic & Petric, 2014; Evrim Uysal, 2015; Bader et al, 2016
۲	امکانات خدماتی رفاهی وابسته به جاذبه‌های گردشگری	Movahhed, 2007; Shahabian, 2011; Sharbatian, 2011; Mikulic & Petric, 2014; Evrim Uysal, 2015; Bader et al, 2016
۳	زیرساخت‌های آموزشی و اطلاع‌رسانی پیرامون جاذبه‌ها	Movahhed, 2007; Sharbatian, 2011; Mikulic & Petric, 2014
۴	برنامه‌های نمایشگاهی و رویدادی	Bramwell, 1997; Swarbrook, 2000; Gladblatt, 2007; Dimmock & Tiyce, 2001; Getz, 2008; Shahabian, 2011; Getz et al, 2012; Hernandez- Mogollon et al, 2014; Bader et al, 2016
۵	فعالیت‌های بازرگانی و اقتصادی	Law, 1993; Swarbrook, 2000; Medlik, 2003; Hall & Page, 2006; Mikulic & Petric, 2014; Bader et al, 2016
۶	فعالیت‌های خرده‌فروشی	Jansen-Verbeke, 1988; Swarbrook, 2000; Medlik, 2003; Timothy, 2005; Movahhed, 2007; Shahabian, 2011; Sharbatian, 2011; Mikulic & Petric, 2014; Bader et al, 2016
۷	معرفی و نمایش سنت، آئین و فرهنگ‌ها	Richards, 1996; Swarbrook, 2000; Medlik, 2003; Movahhed, 2007; Smith, 2007; OECD, 2008; Shahabian, 2011; Bader et al, 2016
۸	گسترش زیرساخت‌ها و سامانه‌های حمل‌ونقل	Medlik, 2003; Shahabian, 2011

تصویر ۱. مدل مفهومی شاخص‌های گردشگری مؤثر بازآفرینی شهری. مأخذ: نگارندگان.

تصویر ۲. موقعیت گذر کوی افشار در محلات بافت قدیم و شهر شیراز. مأخذ: نگارندگان.

سالمندان و اقلیت‌های قومی و مذهبی از جمله این گروه‌ها هستند (Hajian, 2013). بنابراین، با توجه به اینکه اصلی‌ترین تأثیرات گردشگری شهری متوجه ساکنان مقصد و گردشگران بازدیدکننده است و از آنجاکه مشارکت شهروندی یکی از ارکان بنیادین توسعه پایدار است، در این بخش تلاش شده است اهمیت و میزان اثرگذاری شاخص‌های گردشگری از منظر بازدیدکنندگان گذرهای تاریخی بافت قدیم شیراز شناسایی و اولویت‌بندی شوند. بدین منظور پرسش‌نامه‌ای مشتمل بر ۲۰ سؤال طرح و در میان ۵۱ نفر از گردشگران گذرهای تاریخی سنگ سیاه و کوی افشار توزیع گردید. به‌منظور سنجش روایی پرسش‌نامه‌ها، از نظرات و راهنمایی‌های اساتید راهنما، مشاور و همچنین متخصصان باتجربه در حوزه طراحی شهری استفاده شده و پیشنهادهای و اصلاحات آن‌ها در تدوین نهایی پرسش‌نامه اعمال گردید. علاوه بر این، با توجه به اینکه پرسش‌ها از نوع چندگزینه‌ای هستند، برای ارزیابی پایایی ابزار پژوهش از آزمون کوردر-ریچاردسون بهره گرفته شد. مقدار ضریب به‌دست‌آمده برای این آزمون ۰/۷۰۷ است که با توجه به بالاتر بودن آن از حد معیار ۰/۷۰۰، نشان‌دهنده تأیید پایایی پرسش‌نامه است. پرسش‌نامه با در نظر گرفتن ویژگی‌های گردشگران طراحی شده است؛ به‌گونه‌ای که در آن، علاوه بر گردآوری اطلاعات آماری پاسخ‌دهندگان، اهداف سفر و ویژگی‌های مرتبط با الگوی سفر بررسی می‌شود. در ادامه نیز، براساس زیرشاخص‌های گردشگری، ویژگی‌های فضایی مناسب برای توسعه گردشگری و میزان اولویت هر یک از این شاخص‌ها از دیدگاه گردشگران تحلیل و ارزیابی می‌شود.

برای اولویت‌بندی شاخص‌های گردشگری مؤثر بر بازآفرینی شهری از آزمون ناپارامتری فریدمن استفاده شد. در گام نخست، به‌منظور بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها، آزمون کلموگروف-اسمیرنوف به کار گرفته شد. نتایج نشان داد مقدار معناداری کمتر از ۰/۵۰ است؛ بنابراین، توزیع داده‌ها نرمال نبوده و استفاده از روش‌های پارامتری مناسب نیست. بر این اساس، آزمون فریدمن برای تحلیل و تعیین اولویت شاخص‌ها استفاده شد. نتایج حاصل از آزمون فریدمن حاکی از آن است که مقدار سطح معناداری برابر با ۰/۰۰ و کمتر از ۰/۵۰ است؛ از این رو می‌توان نتیجه گرفت شاخص‌ها دارای اولویت یکسان نیستند و امکان رتبه‌بندی آن‌ها وجود دارد. پس از رتبه‌بندی شاخص‌های اصلی، آزمون فریدمن به‌صورت جداگانه برای هر یک از زیرشاخص‌ها نیز اجرا شد و خروجی نهایی این تحلیل‌ها در **جدول ۲** ارائه گردیده است.

همچون خانه‌های ثبت‌شده تاریخی، مسجد حاج‌باقر و بازارچه حاج‌زینل مورد کم‌لطفی واقع شده و نیازمند توجه و بازآفرینی است (تصویر ۳).

در این پژوهش برای گردآوری داده‌ها از دو شیوه مطالعات کتابخانه‌ای و پیمایش میدانی استفاده شده است؛ از این رو، این پژوهش از نظر نحوه جمع‌آوری اطلاعات در زمره پژوهش‌های اسنادی-میدانی قرار می‌گیرد. به‌منظور تحلیل داده‌ها نیز از ترکیب روش‌های کیفی و کمی بهره گرفته شده است. در بخش کیفی، اطلاعات استخراج‌شده از مبانی نظری با استفاده از تحلیل منطقی و استنتاج استقرایی بررسی شد و در بخش کمی، داده‌های حاصل از پرسش‌نامه‌ها با کمک نرم‌افزار SPSS تحلیل شدند. براساس یافته‌های به‌دست‌آمده از مبانی نظری پژوهش، مجموعه‌ای از شاخص‌های گردشگری مؤثر در بازآفرینی گذرهای تاریخی شناسایی گردید. از آنجاکه شکل‌گیری و توسعه گردشگری در هر فضای جغرافیایی در فرایندی مبتنی بر انطباق میان جاذبه‌ها، سکونت‌گاه‌ها و تسهیلات مورد نیاز زندگی صورت می‌گیرد، نقطه آغاز برنامه‌ریزی گردشگری، شناخت رفتار گردشگران در یک مقصد گردشگری است. این شناخت با ارزیابی وضعیت موجود و بررسی قابلیت‌ها و میزان تطابق آن با نیازها و ترجیحات گردشگران، زمینه‌ای را فراهم می‌کند که فرایند برنامه‌ریزی برای توسعه گردشگری به شکل مؤثرتری انجام شود (Kadivar & Saqae, 2006). همچنین، توسعه گردشگری زمانی موفقیت‌آمیز و پایدار خواهد بود که تمامی گروه‌های اجتماعی، به‌ویژه اقشاری که پیش‌تر نقش و قدرت اثرگذاری کمتری در جامعه داشته‌اند، در فرایندهای تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی گردشگری و بهره‌مندی از منافع آن مشارکت داده شوند. زنان، جوانان،

تصویر ۳. فضاهای بازارچه حاج‌زینل و بنای تاریخی تکیه مسجد حاج‌باقر در گذر کوی افشار. مأخذ: آرشیو نگارندگان.

جدول ۲. اولویت‌بندی شاخص‌های گردشگری شهری تأثیرگذار بر بازآفرینی. مأخذ: نگارندگان.

شاخص	میانگین	اولویت	P	اولویت‌بندی زیرشاخص‌ها
خرده‌فروشی	۵/۲۳	۱	۰/۴۵۶	زیرشاخص‌های زیر اولویت یکسانی دارند و امکان رتبه‌بندی آن‌ها براساس آزمون فریدمن وجود ندارد.
				بازارهای قدیمی راسته‌های فروش محصولات بومی مغازه‌های متعدد با قیمت حراجی امکانات سرگرمی
ارائه فرهنگ، سنت و آیین‌ها	۵/۲۳	۲	۰/۲۱۶	زیرشاخص‌های زیر اولویت یکسانی دارند و امکان رتبه‌بندی آن‌ها براساس آزمون فریدمن وجود ندارد.
				هنر و میراث فرهنگی بومی سینما تئاتر و گالری‌ها نمایشگاه صنایع دستی اجرای مراسم سنتی و مذهبی
رویدادها و نمایشگاه‌ها	۵/۱۵	۳	۰/۰۰۰	نمایشگاه‌های فصلی و سالانه
				رخدادهای مهم ملی و بین‌المللی
				رویدادهای خاص مذهبی
کسب‌وکار و تجارت	۵/۰۸	۴	۰/۰۰۰	جذب سرمایه‌گذاران
				مراکز بزرگ تجاری
				بازاریابی و اشتغال
				میزبانی از کنفرانس‌های مهم و همایش‌ها
توسعه زیرساخت‌ها و حمل‌ونقل	۴/۹۵	۵	۰/۰۰۰	وجود امنیت
				دسترسی آسان و مناسب
				وجود فضای سبز
				زیرساخت‌های ضروری شهری
				امکان دسترسی با حمل‌ونقل عمومی
				وجود مسیرهای پیاده جذاب
مکان‌های قابل بازدید	۳/۹۵	۶	۰/۰۰۰	بناهای تاریخی و ارزشمند
				میدان و فضاهای شهری
				موزه‌ها
				مسیرهای تاریخی پیاده
				مساجد و کلیساها
امکانات پذیرایی	۳/۲۳	۷	۰/۰۰۰	محل‌های اسکان
				رستوران، کافی‌شاپ و غذاسراهای سنتی
				سرویس بهداشتی
				هتل‌های سنتی در خانه‌های تاریخی
				مراکز درمانی
امکانات آموزشی	۳/۱۹	۸	۰/۰۰۰	تابلوهای اعلان
				راهنماها
				نقشه‌های راهنما
				مراکز مدیریت و اطلاع‌رسانی
				کارمندان هتل‌ها و مراکز گردشگری

یافته‌ها

بصیرالسلطنه، خانه شفیق اردکانی و خانه بیات پور، توسعه مسیره‌های تاریخی پیاده، توجه به حفظ و استفاده از مساجد و کلیساهای موجود در محدوده (مسجد حاج باقر بلبل و مسجد امام علی (ع)) مد نظر است.

۷) امکانات پذیرایی: محل‌های اسکان، رستوران، کافی‌شاپ و غذاسراهای سنتی، سرویس بهداشتی، هتل‌های سنتی در خانه‌های تاریخی و مراکز درمانی از جمله دیگر ویژگی‌ها و امکانات مورد نیاز در راستای بازآفرینی مبتنی بر گردشگری است.

۸) امکانات آموزشی: در آخر باید توجه داشت که محدوده مورد نظر دارای امکانات مرتبط با گردشگری از جمله تابلوهای اعلان، راهنماها، نقشه‌های راهنما، مراکز مدیریت و اطلاع‌رسانی، کارمندان آموزش‌دیده و متخصص در امر هتل‌ها و مراکز گردشگری باشد.

بحث و تجزیه و تحلیل یافته‌ها

یافته‌های حاصل از آزمون فریدمن نشان می‌دهد شاخص‌های گردشگری مؤثر بر بازآفرینی گذر تاریخی کوی افشار از منظر گردشگران اهمیت یکسان نداشته و امکان رتبه‌بندی آن‌ها وجود دارد (سطح معناداری کمتر از ۰/۵۰). باین حال، تحلیل دقیق میانگین رتبه‌ها بیانگر آن است که فاصله عددی میان برخی شاخص‌ها چندان چشمگیر نیست؛ به‌ویژه در مورد دو شاخص خرده‌فروشی و ارائه فرهنگ، سنت و آیین‌ها که دارای میانگین رتبه یکسان (۵/۳۲) هستند و هر دو در بالاترین سطح اهمیت قرار دارند. این هم‌پوشانی امتیازی، مؤید دیدگاه هم‌پیوندی شاخص‌ها است؛ به این معنا که در گذر کوی افشار، خرید و تجربه فرهنگی دو فعالیت مجزا نیستند، بلکه به‌صورت یک سیستم سینرژیک عمل می‌کنند. این نتیجه با یافته‌های امین‌زاده و دادر (۱۳۹۱) در بافت تاریخی قزوین هم‌سو است که بر نقش گردشگری فرهنگ‌مدار به‌عنوان پیشران بازآفرینی تأکید داشتند. همچنین این نتیجه با رویکردهای معاصر گردشگری شهری هم‌خوانی دارد. اشورث و پیچ (Ashworth & Page, 2011) تأکید می‌کنند در بافت‌های تاریخی، اتمسفر مکان حاصل تعامل فعالیت‌های اقتصادی خرد، رویدادهای فرهنگی و نشانه‌های هویتی است و نه محصول یک مؤلفه منفرد. از این منظر، خرده‌فروشی در گذر کوی افشار نه‌صرفاً یک فعالیت اقتصادی، بلکه بخشی از بازنمایی فرهنگ محلی و بستری برای تجربه زیسته گردشگر محسوب می‌شود. بازارچه حاج‌زینل و راسته‌های فروش محصولات بومی، در صورت احیا و تقویت، می‌توانند به‌عنوان فضاهای تعاملی عمل کنند که در آن مبادله اقتصادی با تعامل اجتماعی و انتقال فرهنگ درهم‌تنیده است. همچنین قرارگرفتن شاخص

با توجه به آزمون‌های آماری انجام‌شده و تحلیل اطلاعات به‌دست‌آمده از پرسش‌نامه‌های پرشده توسط گردشگران و بازدیدکنندگان در گذر کوی افشار، شاخص‌های گردشگری مؤثر در بازآفرینی شهری این گذر عبارتند از:

۱) خرده‌فروشی: با توجه به یکسان بودن اهمیت و اولویت زیرشاخص‌های مرتبط با خرده‌فروشی، در جهت دستیابی به این شاخص لازم است به‌طور هم‌زمان تقویت و بازاستفاده از بازارهای قدیمی از جمله بازارچه حاج‌زینل، راه‌اندازی راسته‌های فروش محصولات بومی، در نظرگرفتن مغازه‌های متعدد با قیمت حراجی و امکانات سرگرمی را مورد توجه قرار داد.

۲) ارائه فرهنگ، سنت و آیین‌ها: دستیابی به این شاخص می‌تواند بازآفرینی فرهنگی بافت مد نظر را به‌همراه داشته باشد و بدین منظور لازم است هنر و میراث فرهنگی بومی، افزودن کارکردهای فرهنگی نظیر سینما، تئاتر و گالری‌ها، ایجاد زمینه برگزاری نمایشگاه صنایع‌دستی و اجرای مراسمات سنتی و مذهبی را در دستور کار قرار داد.

۳) رویدادها و نمایشگاه‌ها: جهت بازآفرینی اجتماعی گذر می‌توان به ایجاد زمینه برگزاری نمایشگاه‌های فصلی و سالانه، رخدادهای مهم ملی و بین‌المللی و همچنین رویدادهای خاص مذهبی توجه کرد. با توجه به اینکه عناصر نشانه‌ای ابتدا و انتهای گذر کوی افشار دو نشانه قوی مذهبی در مقیاس بافت و مقیاس شهر شیراز (حرمین مطهر شاهچراغ (ع) و سید تاج‌الدین غریب) محسوب می‌شوند به نظر می‌رسد برگزاری مراسمات مذهبی و برندسازی گذر به‌عنوان گذری زیارتی بتواند در بازآفرینی گذر موفق عمل نماید.

۴) کسب‌وکار و تجارت: این شاخص که در راستای بازآفرینی اقتصادی محله می‌تواند مؤثر واقع شود با جذب سرمایه‌گذاران، توسعه مراکز بزرگ تجاری، بازاریابی و اشتغال ساکنان و میزبانی از کنفرانس‌های مهم و همایش‌ها به‌ترتیب اولویت محقق می‌گردد.

۵) توسعه زیرساخت‌ها و حمل‌ونقل: از دید بازدیدکنندگان وجود امنیت، دسترسی آسان و مناسب، وجود فضای سبز، وجود زیرساخت‌های ضروری شهری، امکان دسترسی با حمل‌ونقل عمومی و وجود مسیره‌های پیاده‌جذاب در وهله بعد برای جذب گردشگران و در نتیجه بازآفرینی محله راهگشاست.

۶) مکان‌های قابل بازدید: در زیرمجموعه این شاخص به‌ترتیب بازآفرینی و بهسازی بناهای تاریخی و ارزشمند، رسیدگی و توجه به توسعه و استفاده مجدد از میدین و فضاهای شهری، تزریق کارکردهایی نظیر موزه‌ها به بناهای ارزشمند موجود در گذر؛ از جمله بناهای بازارش خانه

در لایه پشتیبان قرار گرفته و از طریق پیوندهای سیستمی، تجربه زیسته گردشگر را تکمیل می‌کنند (تصویر ۴). در این پژوهش درحالی‌که ابزار کمی پرسش‌نامه برای سنجش شدت اهمیت شاخص‌ها به کار رفته اما کشف درک گردشگران از تجربه کلی و شناسایی عوامل کلیدی نیز مد نظر بوده است. با توجه به حجم نمونه استفاده‌شده در پژوهش، تعمیم نتایج به کل شهر شیراز یا سایر بافت‌های تاریخی بدون احتیاط، ممکن است گمراه‌کننده باشد و این پژوهش ماهیتی کیفی-اکتشافی در مقیاس یک گذر تاریخی خاص دارد. با این حال، تحلیل عمیق الگوهای مشاهده‌شده در میان این گروه از پاسخ‌دهندگان، می‌تواند مبنای مطالعات آتی با دامنه وسیع‌تر قرار گیرد. این نتایج، همانند مطالعات قادری دهکردی و ندایی طوسی (۱۴۰۳)، بر اهمیت رویکردهای بومی و مبتنی بر جامعه محلی در کنار نیازهای گردشگران در فرایندهای بازآفرینی تأکید دارند. در مقایسه با پژوهش کریم‌زاده و همکاران (Karimizadeh et al., 2019) که بر لزوم توجه به زیرساخت‌ها از دیدگاه ساکنین تأکید داشتند، این پژوهش نشان می‌دهد اولویت‌های گردشگران در گذر کوی افشار، بیشتر معطوف به تجربه اصالت، خرده‌فروشی و رویدادهای فرهنگی است. این شکاف میان اولویت‌های ساکنین و گردشگران، لزوم اتخاذ یک رویکرد همه‌جانبه و متوازن در برنامه‌ریزی و مدیریت بافت‌های تاریخی را برجسته می‌سازد؛ رویکردی که بتواند منافع همه ذی‌نفعان را در چهارچوب یک چشم‌انداز مشترک برای بازآفرینی پایدار لحاظ کند. در نهایت، تحلیل کیفی محتوا و مقایسه تطبیقی این یافته‌ها با ادبیات نظری، نشان می‌دهد بازآفرینی گذر

رویدادها و نمایشگاه‌ها در رتبه سوم، نشان‌دهنده اهمیت بعد زمان‌مند در بازآفرینی گردشگری محور است. رویدادها، براساس دیدگاه ریچاردز (Richards, 2010)، نقش مهمی در برندسازی شهری و ایجاد تمایز رقابتی ایفا می‌کنند. در مورد گذر کوی افشار، هم‌جواری با حرم‌های شاه‌چراغ (ع) و سید تاج‌الدین غریب ظرفیت بالایی برای توسعه رویدادهای مذهبی و آیینی ایجاد کرده است. این یافته نشان می‌دهد گردشگران، هویت مذهبی-فرهنگی گذر را به‌عنوان مزیت نسبی آن درک می‌کنند؛ امری که می‌تواند مبنای طراحی رویدادهای مناسبی و فصلی برای جذب گردشگران بیشتر باشد. مقایسه شاخص‌های رتبه‌های میانی (رتبه‌های چهار تا هشت) نشان می‌دهد تفاوت میانگین‌ها در این محدوده کمتر است؛ به‌عنوان مثال، تفاوت بین توسعه زیرساخت‌ها و حمل‌ونقل (میانگین ۴/۵۹) و مکان‌های قابل بازدید (میانگین ۳/۵۹) قابل توجه است اما اختلاف بین مکان‌های قابل بازدید و امکانات پذیرایی (۳/۳۲) به قدری نیست که بتوان آن‌ها را کاملاً از هم متمایز کرد. این موضوع بر پیچیدگی تجربه گردشگر در بافت‌های تاریخی تأکید دارد؛ جایی که عناصر مختلف، از فضاهای کالبدی گرفته تا خدمات و فعالیت‌ها، در یک شبکه پیچیده و غیرخطی با یکدیگر در ارتباط هستند. برخلاف نگاه سلسله‌مراتبی سنتی، نتایج این پژوهش نشان می‌دهد اولویت‌های پایین‌تر مانند امکانات آموزشی یا خدمات پذیرایی، اگرچه برای عملکرد مناسب فضا ضروری‌اند اما معمولاً در مرحله اول ادراک گردشگر قرار نمی‌گیرند. این خدمات بیشتر نقش پشتیبان تجربه گردشگری را دارند، نه عنصر اصلی شکل‌دهنده جذابیت مکان. بنابراین، رتبه پایین‌تر این شاخص‌ها به این معنا نیست که آن‌ها بی‌اهمیت هستند؛ بلکه نشان می‌دهد در سلسله تجربه گردشگر، ابتدا عناصر هویتی و فرهنگی درک می‌شوند و سپس به خدمات پشتیبان توجه می‌شود. این برداشت با دیدگاه‌های اشورث (Ashworth, 2009) و ریچاردز (Richards, 2010) هم‌خوانی دارد که بیان می‌کنند گردشگران در بافت‌های تاریخی بیش از هرچیز به دنبال اصالت، تجربه فرهنگی و اتمسفر مکان هستند و خدمات رفاهی بیشتر نقش تکمیل‌کننده این تجربه را ایفا می‌کنند. به‌طور کلی یافته‌های پژوهش بیان می‌کند خرده‌فروشی و فرهنگ و آیین به‌عنوان عناصر پیش‌ران، بیشترین سطح تأثیرگذاری و تعامل را با سایر شاخص‌ها دارند. رویدادها نیز به‌عنوان یک مؤلفه زمان‌مند نقش تقویت‌کننده در شکل‌دهی به اتمسفر فرهنگی-اجتماعی گذر ایفا می‌کند و شاخص‌های زیرساخت و حمل‌ونقل، کسب‌وکار و تجارت، مکان‌های قابل بازدید، امکانات پذیرایی و امکانات آموزشی

تصویر ۴. مدل مفهومی تعامل شاخص‌های گردشگری شهری مؤثر بر بازآفرینی گذرهای تاریخی از منظر گردشگران. مأخذ: نگارندگان.

امری ضروری است. بدین منظور به دلیل وجود جاذبه‌های گردشگری فراوان و ارزشمند در بافت‌های تاریخی و در این پژوهش؛ رویکرد توسعه گردشگری شهری در جهت نیل به اهداف بازآفرینی در این منطقه راهبردی مناسب است. در این پژوهش به منظور پاسخ به مشکلات موجود در گذر تاریخی کوی افشار واقع در بافت تاریخی شیراز، ابتدا شاخص‌های گردشگری شهری مؤثر در بازآفرینی به‌وسیله مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی مبانی نظری تبیین و سپس به‌وسیله روش‌های آماری و میدانی اولویت‌بندی آن‌ها انجام گرفت. طبق مطالعات شاخص‌های مد نظر عبارتند از هشت شاخص اصلی و ۲۳ زیرشاخص که عبارتند از خرده‌فروشی، ارائه فرهنگ، سنت و آیین‌ها، رویدادها و نمایشگاه‌ها، کسب‌وکار و تجارت، توسعه زیرساخت‌ها و حمل‌ونقل، مکان‌های قابل بازدید، امکانات پذیرایی و امکانات آموزشی. با توجه به اهمیت مشارکت شهروندان در دستیابی به گردشگری پایدار و همچنین لزوم توجه به خواست آن‌ها در بازدید از بافت، در اولویت‌بندی شاخص‌ها از دیدگاه گردشگران در بافت و گذرهای تاریخی استفاده شده است. در نهایت یافته‌های پژوهش نشان داد اولویت‌بندی شاخص‌های گردشگری در راستای توسعه بازآفرینی شهری را نمی‌توان صرفاً به صورت یک سلسله‌مراتب خطی و قطعی تفسیر کرد؛ زیرا نزدیکی میانگین رتبه‌ها و هم‌ارزی برخی مؤلفه‌ها، به‌ویژه در شاخص‌های مرتبط با خرده‌فروشی و فرهنگ، بیانگر آن است که این ابعاد در عمل به صورت یک بسته تجربه‌ای و در قالب روابطی هم‌پیوند و هم‌افزا ادراک می‌شوند. از این رو، یافته‌های پژوهش بیش از آنکه مؤید برتری مطلق یک شاخص بر شاخص دیگر باشند، بر ماهیت شبکه‌ای و چندبعدی تجربه گردشگری در بافت تاریخی تأکید دارند؛ تجربه‌ای که در آن کیفیت حضورپذیری، جاذبه‌های فرهنگی، فعالیت‌های تفریحی و خدمات پشتیبان در تعامل با یکدیگر معنا می‌یابند. براین اساس، پیشنهاد می‌شود در سیاست‌گذاری و طراحی مداخلات مرتبط با گردشگری شهری، به جای تأکید بر تقویت منفرد شاخص‌ها، رویکردی یکپارچه و هم‌افزا در سازمان‌دهی عناصر گردشگری در بافت تاریخی مد نظر قرار گیرد.

اعلام عدم تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند در انجام این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافی برای ایشان وجود نداشته است.

کوی افشار نباید صرفاً بر بهبود کالبدی یا زیرساختی متمرکز شود، بلکه نیازمند خلق تجربه‌های معنادار برای گردشگران است؛ تجربه‌هایی که در آن، هم خرده‌فروشی نقش یک ویتترین فرهنگی را ایفا کند و هم رویدادهای فرهنگی، به بستری برای تعامل و حضور گردشگر تبدیل شوند.

نتیجه‌گیری

بازآفرینی شهری به‌عنوان یک رویکرد جامع و یکپارچه، باهدف ارتقای کیفیت زندگی و بهبود شرایط اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست‌محیطی شهرها شکل می‌گیرد. این فرایند بر تغییر ساختار فضایی شهر از طریق ایجاد روابط جدید یا بازتعریف روابط گذشته تأکید دارد. بازآفرینی نه تنها به معنای نوسازی فیزیکی است، بلکه بازتولید معنایی و کارکردی فضاهای شهری را نیز در بر می‌گیرد. در این میان، گردشگری شهری به‌ویژه در بافت‌های تاریخی، به‌عنوان یکی از ظرفیت‌های کلیدی بازآفرینی مطرح می‌شود. شهرها به دلیل داشتن عناصر فرهنگی و تاریخی متعدد، توان بالایی در جذب گردشگر دارند. گردشگری شهری مجموعه‌ای گسترده از فعالیت‌ها نظیر بازدید از آثار تاریخی، مشارکت در رویدادهای فرهنگی، خرید، تجربه سبک زندگی محلی و حضور در فضاهای شهری را شامل می‌شود. مطابق دیدگاه نظریه‌پردازان، گردشگری می‌تواند ابزار مؤثری برای بازآفرینی شهری باشد؛ زیرا منجر به احیای بناهای تاریخی، افزایش اشتغال، ارتقای زیرساخت‌های شهری، بهره‌برداری مجدد از فضاهای متروکه و افزایش پویایی اقتصادی می‌شود. در این راستا، استراتژی‌های مختلفی در ادبیات مطرح شده‌اند؛ از جمله گردشگری کسب‌وکاری، فرهنگی، رویدادمحور، مبتنی بر جاذبه‌ها، خرده‌فروشی و کارآفرینی. به‌طور کلی، بازآفرینی شهری و گردشگری شهری دارای رابطه‌ای دوسویه و تقویت‌کننده هستند. توسعه گردشگری می‌تواند منجر به دستیابی به اهداف بازآفرینی شهری در ابعاد مختلف شود و بازآفرینی نیز با فراهم‌ساختن زمینه‌های مناسب، گردشگری را تقویت کند. بنابراین، شناخت عناصر کلیدی گردشگری و نحوه اثرگذاری آن‌ها بر فرایند بازآفرینی می‌تواند به برنامه‌ریزی کارآمد برای احیای بافت‌های تاریخی کمک کند.

رویکرد بازآفرینی شهری، در پاسخ به مشکلات عدیده موجود در بافت‌های تاریخی شهرهای امروزی، رویکردی جامع و کاربردی است و از طرفی با توجه به گستردگی ابعاد این رویکرد، انتخاب راهبرد متناسب با پتانسیل‌های منطقه هدف

فهرست منابع

- Getz, D., Svensson, B., Petersen, R., & Gunnervall, A. (2012). Hallmark events: Definition, Goals and Planning Process. *International Journal of Event Management Research*, 7 (1/2), 47-67.
- Gladblatt, J. (2007). *Special events: The roots and wings of celebration*. Wiley.
- Gunn, C. A. (1994). *Tourism Planning: Basic Concepts, Cases, Washington, D.C.*, Taylor and Francis.
- Hajian, H. (2013). Shared benefits of women and tourism. *Donya ye Eqtesad Newspaper*, 3052.
- Hall, C.M., & Page, S. J. (2001). *Tourism and Recreation*. Routledge.
- Hall, C.M., & Page, S.J (2006). *The geography of tourism and recreation: environment, place and space* (3rd Ed.). Routledge.
- Hernandez- Mogollon, J. M., Folgado- Fernandez, J. A., & Oliveira Duarte, P. A. (2014). Event tourism analysis and state of the art. *European Journal of Tourism, Hospitality and Recreation*, 5 (2), 83-102.
- Jansen-Verbeke, M. (1988). *Leisure, Recreation and Tourism in Inner Cities: Exploring Case Studies*. Netherlands Geographical Studies.
- Kadivar, A. A., & Saqaei, M. (2006). Organizing tourism in peri urban recreational areas: The case of Akhلامad Valley. *Geographical Research*, 111-134.
- Karimizadeh, A., Shahriari, S. K., & Ardeshiri, M. (2019). Identifying impact of urban tourism on historical context regeneration from viewpoint of local residents' by using analysis method (Case Study: Shiraz City). *Regional Planning*, 8(32), 127-140. <https://doi.org/20.1001.1.22516735.1397.8.32.10.4>
- Korkmaz, C., & Balaban, O. (2020). Sustainability of urban regeneration in Turkey: Assessing the performance of the North Ankara Urban Regeneration Project. *Habitat International*. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2019.102081>
- Law, C. M. (1993). *Urban tourism: attracting visitors to large cities*. Mansell Publishing Limited.
- Law, C. M. (1996). Tourism in British provincial cities: a tale of four cities, in C.M. Law (ed.) *Tourism in Major Cities, London, International Thomson Business Press* (pp. 176-205).
- Medlik, S. (2003). *Dictionary of travel, tourism and hospitality*. Routledge.
- Mikulic, D., & Petric, L. (2014). Can Culture and Tourism be the Foothold of Urban Regeneration? A Croatian Case Study. *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, 62(4), 377-395. <https://hrcak.srce.hr/131934>
- Mahmoudi Pati, F. (2024). Presenting an integrated process model to evaluate tourism as a tool for urban regeneration. *Urban Tourism Journal*, 11(1), 77-98. <https://doi.org/10.22059/jut.2024.369062.1174>
- Mirzakhani, A., Turro, M., Jaliliasadabad, S. (2021). Key Stakeholders and Operation Processes in the Regeneration of Historical Urban Fabrics in Iran. *Cities*, 118(13). <https://doi.org/10.1016/j.cities.2021.1033622021>
- Nourian, F., & Ariana, A. (2012). Analysis of legal support for public participation in urban regeneration: Case study of Imam Ali (Atiq) Square, Isfahan. *Journal of Fine Arts: Architecture & Urban*
- امین‌زاده، بهناز و دادرس، راحله. (۱۳۹۱). بازآفرینی فرهنگ مدار در بافت تاریخی شهر قزوین با تأکید بر گردشگری شهری. *مطالعات معماری ایران*، (۲)، ۹۹-۱۰۸.
- بناری، سجاده؛ علوی، سیدعلی و مشکینی، ابوالفضل. (۱۳۹۷). تبیین الگوی بازآفرینی فضاهای سکوتی بافت تاریخی مطالعه موردی شهر دهدشت [پایان‌نامه منتشرنشده کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس]. پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج). <https://ganj.irandoc.ac.ir/#/articles/d09188f7bd7bd-c5d2a214048177e337>
- حبیبی، سید محسن و مقصودی، ملیحه. (۱۳۸۱). مرمت شهری. انتشارات دانشگاه تهران.
- حبیبی، کیومرث؛ پوراحمد، احمد و مشکینی، ابوالفضل. (۱۳۸۶). بهسازی و نوسازی بافت‌های کهن شهری. انتشارات انتخاب.
- قادری دهکردی، مصطفی و ندایی طوسی، سحر. (۱۴۰۳). بازآفرینی شهری پایدار میراث- سو در شهر شیراز. *جغرافیا و توسعه فضای شهری*. <https://doi.org/10.22067/jgusd.2024.88802.1439>
- موحد، علی. (۱۳۸۶). گردشگری شهری. انتشارات دانشگاه شهید چمران.
- Aghlara, L., Ahmadzadeh, H., & Panahi, A. (2024). Evaluation of Urban Regeneration for the Development of Cultural Heritage Tourism in the Historical Context of Tabriz City. *Urban Economics and Planning*, 5(2), 58-74. <https://doi.org/10.22034/uep.2024.455411.1482>
- Anvari, M., & Nassaj, M. (2008). Urban tourism and its impacts on urban landscape and urban space. *Urban Tourism and Tts Impacts on Urban Landscape and Urban Space*.
- Ashworth, G. J. & Tunbridge, J. E. (2000). *The tourist-historic city: Retrospect and prospect of managing the heritage city*. Routledge.
- Ashworth, G. J. (2009). The instruments of place branding: How is it done?. *European Spatial Research and Policy*, 16(1), 9-22.
- Ashworth, G. J., & Page, S. J. (2011). Urban tourism research: Recent progress and current paradoxes. *Tourism Management*, 32(1), 1-15. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2010.02.002>
- Bader, M., Alrousan, R., Abuamoud, I., & Abu Alasal, H. (2016). Urban Tourism in Jordan: Challenges and Opportunities Case Study: Amman. *Journal of Economics, Management and Trade*, 12(4), 1-11. <https://doi.org/10.9734/BJEMT/2016/24589>
- Bellato, L., Frantzeskaki, N., Briceno Fiebig, C., Pollock, A., Dens, E., & Reed, B. (2022). Transformative roles in tourism: adopting living systems' thinking for regenerative futures. *Journal of Tourism Futures*, 8(3), 312-329
- Bramwell, B. (1997). Strategic planning before and after a mega event. *Tourism Management*, 18(3), 167-176.
- Dimmock, K., & Tiyce, M. (2001). Festivals and Events: celebrating special interest tourism, in N. Douglas, N. Douglas & R. Derrett (eds.), *Special Interest Tourism*, Australia, John Wiley, 355-383.
- Evrim Uysal, U. (2015). *Urban tourism in Istanbul: urban regeneration, mega events, and city marketing and branding*. Department of Social Research.
- Gee, C. Y. (2003). *International tourism: A global perspective* (A. Parsaean & M. Arabi, trans.). Cultural Research Bureau. (Original work published 1998)
- Getz, D (2008). Event Tourism: Definition, evolution, and research. *Tourism Management*, 29, 403-428.

Planning, 17(2), 15-27. <https://doi.org/10.22059/jfaup.2012.30156>

- Nourian, F., & Fallahzadeh, S. (2015). Regeneration of the old fabric of Amol based on tourism development strategy and scenario based strategic planning. *Journal of Fine Arts: Architecture & Urban Planning*, 20(3), 43-58. <https://doi.org/10.22059/jfaup.2015.56877>
- OECD. (2008). *Roles and Impact of Culture and Tourism on Attractiveness, in the Impact of Culture on Tourism*. OECD Publishing.
- Pearce, D. (2001). An Integrative Framework for Urban Tourism Research. *Annals of Tourism Research*, 28, 926-946. [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(00\)00082-7](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(00)00082-7)
- Rezaei, M., Saadati, A., & Sehat, H. (2020). Effects of Tourism-Led Urban Regeneration on the Historical Part of Tehran, Iran. *WIT Transactions on Ecology and the Environment*, 249. <https://doi.org/10.2495/SC200211>
- Richards, M. C. (1996). *Cultural tourism Europe*. CABI, Wallingford, UK.
- Richards, G. (2011). *Creativity and tourism: The state of the art*. *Annals of Tourism Research*, 38(4), 1225-1253.
- Roberts, P., & Sykes, H. (2000). *Urban regeneration: A handbook* (M. S. Izadi & P. H. Hanchi, trans.). University of Tehran Press.

(Original work published 1997)

- Shahabian, P. (2011). Investigating the role and impacts of urban tourism in sustainable urban development with emphasis on residents' perceptions. *Armanshahr*, 7.
- Sharbatian, M. H. (2011). A reflection on the development of urban tourism in Iran and presenting necessary strategies. Pro-ceedings of the *First International Conference on Tourism Management and Sustainable Development*.
- Shaw, G., & Williams, A. M. (1994). *Critical Issues in Tourism, A Geographical Perspective*. Blackwell.
- Smith, M. K. (2007). *Tourism, Culture and Regeneration*. Cromwell Press.
- Swarbrooke, J. (2000). Tourism, economic development and urban regeneration: a critical evaluation, in M. Robinson, Sharpley, N., Evans, P., Long, & J. Swarbrooke (eds) *Developments in Urban and Rural Tourism: Reflections on International Tourism, Sunderland, Business Education Publications* (pp. 269-285).
- Timothy, D. (2005). *Shopping tourism, retailing and leisure*. Channel View publications.
- Xie, P.F. (2006). Developing Industrial Heritage Tourism: A case study of the proposed jeep museum in Toledo, Ohio. *Tour-ism Management*, 27, 1321-1330.

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the authors with publication rights granted to Tourism of Culture journal. This is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله

سجادی، سیده غزل؛ علیمردانی، مسعود و مهربانی گلزار، محمدرضا. (۱۴۰۵). ارزیابی و اولویت‌بندی شاخص‌های گردشگری شهری مؤثر بر بازآفرینی گذرهای تاریخی از دیدگاه گردشگران (مطالعه موردی: گذر کوی افشار در بافت تاریخی شیراز). *گردشگری فرهنگ*، ۷(۲۴)، ۴۰-۵۳.

DOI: [10.22034/toc.2026.579187.1225](https://doi.org/10.22034/toc.2026.579187.1225)

URL: https://www.toc-sj.com/article_244335.html

